

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2023-6-1>

УДК 332:332.12:336.226.11(477)

JEL H20, H24, H71, R51

А. Р. Дуб

кандидат економічних наук, доцент, старший науковий

співробітник відділу регіональної фінансової політики

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені

М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

e-mail: oak_an@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6377-1556>

Р. Я. Грицай

аспірант відділу регіональної фінансової політики

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені

М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

e-mail: hrytsay99@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3739-5110>

ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ПОТЕНЦІЙНИЙ ВПЛИВ НА ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Досліджено перспективи трансформації податкової системи в умовах нестабільності та вплив потенційних змін на податкові надходження місцевих бюджетів. Проаналізовано варіанти податкової реформи в Україні в частині податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати та її можливий вплив на податкові надходження бюджетів територіальних громад під час війни та після її завершення. Наголошено, що податок на доходи фізичних осіб є значущим джерелом наповнення бюджетів більшості територіальних громад. Розглянуто сутність та оцінено три варіанти податкової реформи: податкова реформа «10-10-10», «тотальне» оподаткування, заможні платять більше. Ці варіанти передбачають зміни в системі оподаткування податком на доходи фізичних осіб. Зазначено, що жоден з розглянутих варіантів податкової реформи в частині податку на доходи фізичних осіб неможливо та недоцільно реалізувати в короткостроковому періоді (під час війни та відразу після її завершення) через те, що для збільшення податкових надходжень до бюджетів різного рівня потрібно здійснити низку заходів, які унеможливають мінімізацію податкових зобов'язань.

Ключові слова: податкова реформа, податкова система, ПДФО, місцеві бюджети, територіальна громада, доходи.

Dub A. R., Hrytsay R. Ya. PROSPECTS FOR THE TRANSFORMATION OF THE TAX SYSTEM OF UKRAINE AND ITS POTENTIAL IMPACT ON LOCAL BUDGET REVENUES

The article reveals the prospects for the transformation of the tax system in an unstable environment and their potential impact on the tax revenues of local budgets. The options for tax reform in Ukraine in terms of personal income tax on wages and its possible impact on tax revenues of territorial communities during the war and after its end are assessed. These include the “10-10-10” tax reform (provides for a reduction in the personal income tax rate); “total” taxation (provides for personal income taxation of all citizens of working age regardless of the amount and source of their income); the wealthy pay more (provides for the introduction of a progressive scale of personal income tax rates to increase the tax burden on wealthier citizens). The author emphasizes that none of the considered options for tax reform in terms of personal income tax is possible and appropriate to be implemented in the short term since in order to increase tax revenues to budgets of various levels, a number of measures should be taken that will make it impossible to minimize tax liabilities. In particular, the “10-10-10” version of the tax reform may lead to a decrease in the financial capacity of territorial communities after the “loss” of military personal income tax revenues to local budgets. Therefore, the introduction of this option during martial law in the country and in the short term after its termination is inappropriate. The second option of the tax reform – “total” taxation - can lead to significant social unrest due to the total pressure to pay taxes even if a person is not working. Therefore, the implementation of this version of the tax reform both during the war and after its end is unrealistic. The third option for tax reform – the wealthy pay more – could lead to the risk of increased shadow economy (e.g. in the employment sector – payment of part of the salary “in an envelope” to minimize tax liabilities) if changes are introduced in the personal income tax during the war or immediately after its end without taking measures to prevent tax evasion. As a result, this will not contribute to the growth of PIT revenues to the budgets of territorial communities. The article argues that in the medium term, given the increase in tax revenues to the budgets of territorial communities from personal income tax on wages, the most realistic option for reforming the PIT rate scale after the end of the war is the introduction of a progressive scale of PIT rates.

Keywords: tax reform, tax system, PIT, local budgets, territorial community, revenues.

Постановка проблеми. Необхідність проведення реформи податкової системи обговорювалась як напередодні збройної агресії росії проти України, так і після її початку. Вихідними аспектами доцільності

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

проведення реформи називають зменшення корупційної складової в системі оподаткування (зокрема в процесі відшкодування ПДВ, тиску податкових органів на бізнес тощо) через зменшення податкового тягара та активізацію діяльності суб'єктів господарювання [1]. Зрештою, це мало б сприяти розширенню податкової бази та збільшенню надходжень до бюджетів різного рівня.

Вагомим аспектом податкової реформи є її вплив на формування доходів місцевих бюджетів територіальних громад. У цьому дослідженні увага сконцентрована на варіантах реформування податку на доходи фізичних осіб як визначального джерела наповнення дохідної частини бюджетів більшості територіальних громад.

Позаяк дискусії про податкову реформу тривають, це дослідження є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень. Питання трансформації податкової системи загалом і податку на доходи фізичних осіб зокрема розглядалося в працях як закордонних, так і українських учених. Howell H. Zee у своєму дослідженні [2] розглянув концепції і питання, пов'язані з реформою податку на доходи фізичних осіб, охоплюючи як базу оподаткування, так і ставки податку, а також основні варіанти реформування. У праці Т. І. Єфименко [3] розглянуто основні напрями трансформації податкової системи в Україні та проаналізовано основні фактори, що впливали на її становлення. О. О. Непочатенко, П. М. Боровик і Д. Ю. Парій [4] проаналізували проблеми та перспективи оновленого

регулятивної ефективності податку на доходи фізичних осіб в Україні. З. М. Лободіна [8] розглядає шляхи посилення фіскальної та регулювальної функцій податку на доходи фізичних осіб. Водночас уваги потребує критичне оцінювання варіантів податкової реформи в Україні в частині податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати та її можливого впливу на податкові надходження бюджетів територіальних громад під час війни та після її завершення.

Метою статті є критичне оцінювання варіантів податкової реформи в Україні в частині податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати та її можливого впливу на податкові надходження бюджетів територіальних громад під час війни та після її завершення.

Основні результати дослідження. Значущим джерелом наповнення бюджетів більшості територіальних громад є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Зокрема, частка ПДФО, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати (далі – ПДФО із заробітної плати) (без ПДФО з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами (далі – ПДФО з військовослужбовців)¹⁾ у загальних податкових надходженнях місцевих бюджетів територіальних громад у 2023 р. становила 41,65% (у 2022 р. – 42,93%, у 2021 р. – 51,25%) (рис. 1) [9]. Зменшення питомої ваги ПДФО із

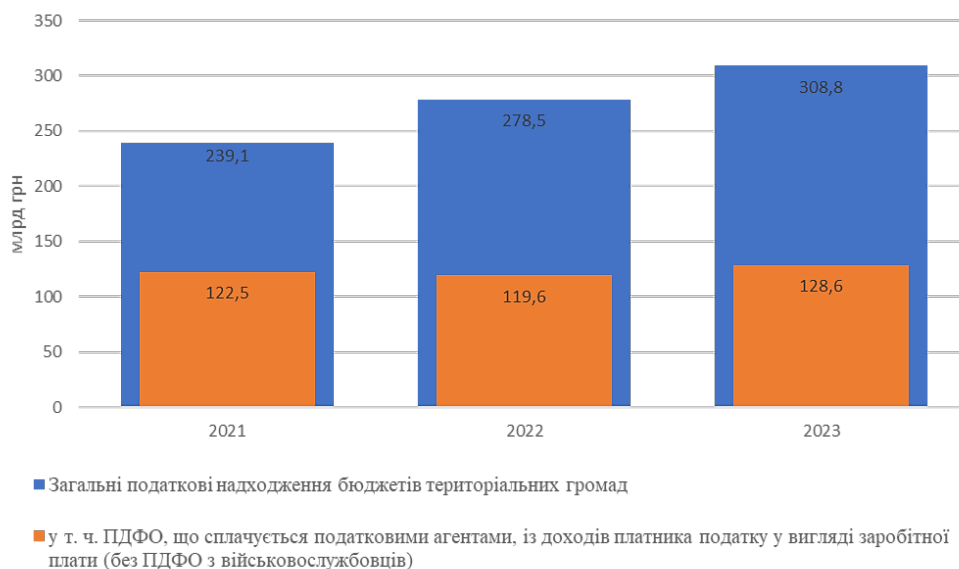

Рис. 1. Обсяги надходження ПДФО, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати

Джерело: розроблено авторами за даними [9].

механізму справляння податку на доходи фізичних осіб. О. Ю. Швець та Я. Ю. Бахметова [5] зосередилися на розгляді проблем і перспектив оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та Є. С. Н. І. Карпшин і О. Ю. Ніпіаліді [6] вивчали практику та проблематику справляння в місцеві бюджети податку на доходи фізичних осіб. К. І. Швабій [7] зосереджується на дослідженні

заробітної плати у 2022 та 2023 рр. порівняно з 2021 р. зумовлено зростанням надходжень до

¹⁾ Далі в тексті йтиметься лише про ПДФО, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати, оскільки з жовтня 2023 р. ПДФО з військовослужбовців зараховується до державного бюджету.

місцевих бюджетів ПДФО з військовослужбовців після початку війни. Проте після законодавчих змін щодо зарахування останнього до державного бюджету можна знову очікувати зростання частки ПДФО із заробітної плати в загальних податкових надходженнях бюджетів територіальних громад у 2024 р.

Водночас в Україні є територіальні громади, для яких частка ПДФО із заробітної плати в загальних податкових надходженнях суттєво перевищує середньоукраїнський рівень. Наприклад, у 2023 р. в Боратинській сільській територіальній громаді Волинської області його частка становить 74,5% загальної суми податкових надходжень, у Холмківській сільській територіальній громаді Закарпатської області – 70,8%, у Стрийській міській територіальній громаді Львівської області – 55,8% [9].

Розглянемо сутність та оцінимо три варіанти податкової реформи, які з-поміж іншого передбачають зміни в системі оподаткування податком на доходи фізичних осіб, щодо ймовірного впливу цих змін на податкові надходження ПДФО до бюджетів територіальних громад.

У медіа, експертному та науковому колах знайшли відображення такі варіанти податкової реформи, які передбачають втручання в систему оподаткування ПДФО та які умовно можна назвати:

1) податкова реформа «10-10-10» – передбачає зниження ставки ПДФО;

2) «тотальне» оподаткування – передбачає оподаткування ПДФО усіх громадян у працездатному віці незалежно від величини та джерела отриманого ними доходу;

3) заможні платять більше – передбачає запровадження прогресивної шкали ставок ПДФО для підвищення податкового тягаря з більш заможних громадян.

Одним з варіантів реформи, який викликав численні дискусії в медіа, є запропонована економічними радниками Офісу Президента України так звана податкова реформа «10-10-10». Ключова суть її зводиться до зменшення ставок основних бюджетоутворювальних податків: податку на прибуток (з 18% об'єкта оподаткування до 10%), податку на доходи фізичних осіб (з 18% до 10%), податку на додану вартість (з чинних 20% до 10%). Також зазначена реформа передбачає скасування єдиного соціального внеску (чинна ставка – 22% фонду оплати праці) та підвищення ставки військового збору (з 1,5% до 3%) [10].

Ідеологи та прихильники податкової реформи «10-10-10» [11] стоять на позиції, що саме зменшення податкових ставок сприятиме розвитку бізнесу, формуванню інвестиційного ресурсу в межах держави, зростанню валового внутрішнього продукту. Як аргумент наводять приклад зниження ставок податків у Болгарії та Угорщині, де ставки податку на прибуток становлять відповідно 10% і 9%. Проте досягнути такого результату можливо лише в середньостроковій перспективі, оскільки на адаптацію до нових реалій потрібен час. У найближчій

перспективі, під час війни (зокрема її активної фази) та відразу після її завершення, подібні новації можуть спричинити ризики несвочасного й недостатнього наповнення дохідної частини бюджетів різного рівня, а також стати загрозою фінансовій спроможності територіальних громад. Для мінімізації зазначених ризиків перед започаткуванням реформи, на думку фінансових експертів, потрібно, по-перше, усунути прогалини в правовому полі, які визначають спеціальні режими оподаткування та формують середовище для оптимізації податкових зобов'язань; по-друге, підвищити податкову культуру населення та суб'єктів господарювання (зокрема щодо усвідомлення обов'язковості сплати податків усіма, хто зобов'язаний це робити, з одночасним установленням високих розмірів штрафів за ухилення від їх сплати); по-третє, зменшити рівень тінізації економіки (зокрема її складової, пов'язаної з виплатою заробітної плати в «конвертах») та корупції в державі (першочергово в системі судочинства) [11]. Забезпечити необхідне для податкової реформи «10-10-10» підґрунтя в короткостроковій перспективі (ще й під час війни) украй складно або майже неможливо.

З позиції Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних донорів, які надають допомогу Україні, зниження ставок оподаткування в країні, що отримує значну зовнішню донорську та кредитну допомогу, не є доцільним, оскільки зростає імовірність настання ризиків, пов'язаних із своєчасністю і повнотою наповнення державного та місцевих бюджетів у разі скорочення або припинення зовнішнього фінансування, а відтак підтримка обороноздатності України, здійснення соціальних виплат тощо в разі зниження податків опиняться під загрозою [12]. У підсумку це може підірвати відносну стабільність економічної ситуації в державі та знівелювати зусилля міжнародних партнерів щодо її збереження.

Особливо гостро питання зниження ставок податків, зокрема податку з доходів фізичних осіб, стоїть перед територіальними громадами, тому що для більшості з них ПДФО є домінуючим джерелом наповнення їхніх бюджетів. Його втрата (після «втрати» надходжень ПДФО з військовослужбовців до місцевих бюджетів) може спричинити зниження фінансової спроможності територіальних громад. Такі припущення базуються на тому, що в короткостроковому періоді компенсувати втрату понад 40% обсягу надходжень ПДФО із заробітної плати (унаслідок зменшення ставки податку з 18% до 10% оподатковуваного доходу) завдяки розширенню податкової бази (шляхом збільшення розміру заробітної плати (навіть через підвищення рівня мінімальної заробітної плати) та збільшення чисельності офіційно працевлаштованого населення) органи місцевого самоврядування територіальних громад, найімовірніше, не зможуть. Тому, на нашу думку, запровадження податкової реформи «10-10-10» під час дії воєнного стану в країні та в

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

короткостроковій перспективі після його завершення є недоцільним.

Другий варіант податкової реформи – «тотальне» оподаткування – передбачає з-поміж іншого заміну пропорційної ставки податку на доходи фізичних осіб на єдину фіксовану, але для всіх громадян у працездатному віці без винятку (працевлаштованих і непрацевлаштованих), незалежно від величини та джерела отриманого ними доходу [13]. Податок справлятимуть до здійснення нарахувань. Як аргумент на користь такого підходу наводять усунення нерівномірного розподілу податкового тягара між громадянами, які отримують офіційну заробітну плату, з якої справляють ПДФО, і громадянами, які зайняті в «сірому» сегменті економіки (тобто працюють без офіційного працевлаштування та отримують заробітну плату в «конвертах»). Також необхідність сплати ПДФО особами в працездатному віці, на думку автора цього варіанта реформи (О. Крамара), мала б стати мотивувальним фактором для незайнятих громадян і тих, хто уникає працевлаштування [13]. Подібний механізм – єдина ставка для всіх без винятку осіб у працездатному віці – мав би бути застосований і до сплати єдиного соціального внеску. Своєрідним компенсатором запропонованого в цьому варіанті реформи пропорційного розподілу оподаткування доходів фізичних осіб мали б стати високі ставки непрямих податків (виходячи з того, що заможніші громадяни більше споживають, зокрема предметів розкоші, а отже, у підсумку з їхніх доходів до бюджетів різного рівня через непрямі податки надходять більші суми).

Такий варіант податкової реформи не мав би призвести до втрати бюджетних надходжень місцевих бюджетів територіальних громад від основного податку на доходи фізичних осіб, оскільки він не передбачає зменшення податкової бази, а за умови успішного впровадження реформи навіть сприяв би зростанню доходів бюджетів територіальних громад і державного бюджету.

Проте, на нашу думку, такий варіант реформи є «утопічним», оскільки він може спричинити значні соціальні збурення. Причиною появи їх стане тотальний примус сплачувати податки, навіть якщо особа не працює. В основі небажання сплачувати податки лежить не лише природний фактор – зберегти якомога більше отриманої за свою працю винагороди, – але й притаманні поведінковій економіці чинники. Соціальні опитування свідчать, що в Україні головними причинами небажання сплачувати громадянами податки є низькі доходи, які зумовлюють нестачу коштів для забезпечення адекватного рівня життя; переконання, що сплачені у вигляді податків кошти крадуть або використовують нерационально; відсутність у громадян впливу на визначення напрямів використання коштів, які надходять від сплачених ними податків; невисока якість отримуваних державних послуг, які де-факто є

своєрідною компенсацією громадянам за сплачені податки; поширена практика недотримання усіма громадянами обов'язку щодо сплати податків (ухиляння частини громадян від сплати податків) [14]. Мінімізувати або навіть нівелювати вагомість наведених чинників можна, щоправда, у середньо – та довгостроковому періоді шляхом підвищення податкової культури населення, проведення низки реформ (першочергово – судової), зниження рівнів корупції та «тіньової» економіки в державі, установлення суворого та невідворотного покарання за розкрадання бюджетних коштів, підвищення прозорості та звітності за розподіл і використання бюджетних коштів [14].

Можна стверджувати, що реалізація варіанта податкової реформи з єдиною фіксованою для всіх без винятку громадян у працездатному віці («тотального» оподаткування) як під час війни, так і після її завершення є мало реалістичною.

Третій варіант податкової реформи – заможні платять більше, – зокрема в частині податку на доходи фізичних осіб, що вплине на надходження ПДФО із заробітної плати до бюджетів територіальних громад, визначений в Національній стратегії доходів до 2030 року [15]. Цей варіант реформи передбачає заміну чинної пропорційної ставки ПДФО із заробітної плати (18% оподаткованого доходу) на прогресивну шкалу ставок з однією або двома значно вищими ставками для частини доходу, що перевищуватиме законодавчо встановлений рівень. Паралельно передбачено перегляд пільг з ПДФО для їх раціоналізації та впорядкування, а також запровадження ефективної стимулювальної системи податкових вирахувань (повернення сплачених податків), пов'язаних з витратами платників податків з офіційно отриманого доходу на особистісний трудовий потенціал, навчання дітей, створення або розширення власного бізнесу, самостійне поліпшення житлових і побутових умов, лікування тощо [15, с. 64-65].

Вихідними даними для цього варіанта податкової реформи в частині ПДФО є дані Пенсійного фонду України про кількість офіційно зайнятих і розмір їхньої заробітної плати [15, с. 63]. Майже 73,3% офіційно працевлаштованого населення отримує заробітну плату до 20 тис. грн, натомість 25,5% – від 20,1 тис. грн до 100,5 тис. грн (середня заробітна плата в цьому діапазоні – 34 тис. грн); 1,01% тих, хто працює, отримує заробітну плату в діапазоні від 100 тис. грн до 200,0 тис. грн (середня заробітна діапазону – 131 тис. грн), а 0,19% – понад 200,0 тис. грн (середня заробітна діапазону – 648 тис. грн) (рис. 2). Отже, потенціал для запровадження вищих ставок ПДФО для осіб, які отримують високу заробітну плату, є. Проте це може спричинити зростання тіньової складової у сфері зайнятості, зокрема виплати частини заробітної плати у «конверті» для мінімізації податкового зобов'язання.

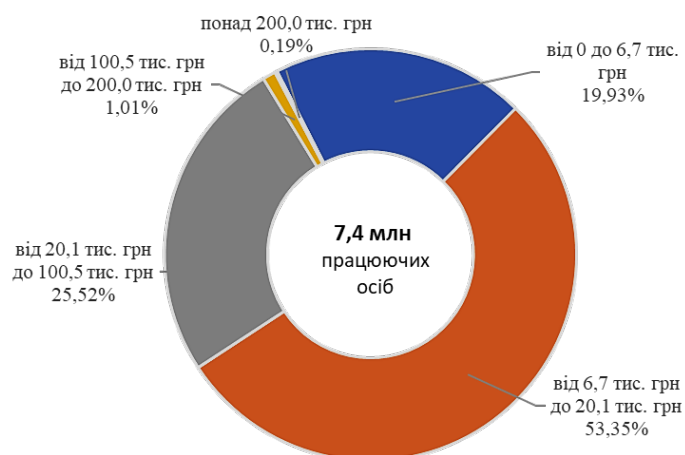

Рис. 2. Структура діапазонів заробітної плати за кількістю працюючого населення в I півріччі 2023 р.

Джерело: [15, с. 63].

Тому для отримання очікуваного результату – збільшення податкових надходжень ПДФО із заробітної плати – від запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб Національною стратегією доходів до 2030 року передбачено низку необхідних кроків щодо реформування інших складових податкової системи, які нівелюватимуть можливість ухилення від оподаткування чи мінімізації податкових зобов'язань і повинні бути здійснені перед запровадженням прогресивної шкали ставок ПДФО. Зокрема, потрібно: 1) провести реформу спрощеної системи оподаткування та звітності шляхом звуження сфери її застосування (а саме: виключити з неї юридичних осіб для усунення можливості мінімізації ними податкових зобов'язань через спрощену систему оподаткування, підвищити поріг реєстрації платників ПДВ і збільшити ефективні ставки податків до рівня загального режиму); 2) здійснити заходи, спрямовані на безпеку використання даних і доступ до інформації про обсяг та обіг коштів платників податків на їхніх рахунках у банках, які стосуються реформи ССО та реформи податкового адміністрування в частині забезпечення конфіденційності та захисту даних у системах державної податкової служби [15, с. 64]. І лише в наступному після виконання зазначених заходів році Національною стратегією доходів до 2030 року передбачено запровадження прогресивної шкали ставок ПДФО.

Установлення вищої ставки ПДФО (за умови запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб) із заробітної плати, яка перевищує, скажімо, навіть 100 тис. грн, сприятиме зростанню доходів бюджетів різного рівня. З одного боку, це могло б стати своєрідною компенсацією «втрати» бюджетами територіальних громад надходжень від ПДФО з військовослужбовців (що зараховується до державного бюджету в повному обсязі), однак, з другого боку, з високою ймовірністю можна припустити, що в розрізі територіальних громад надходження зростуть, передусім у тих територіальних громадах, які утворилися на базі великих міст, зокрема обласних центрів і міст з

розвинутим промисловим потенціалом, оскільки, імовірно, офіційно працевлаштовані особи з високими заробітними платами зайняті в суб'єктах господарювання, які концентруються у великих містах (на кшталт таких як Київ, Дніпро, Львів, Одеса, Харків та ін.). Отже, найбільшу вигоду від запровадження прогресивної шкали ставок ПДФО із заробітної плати отримають територіальні громади, які і за чинної пропорційної ставки ПДФО домінують за обсягом надходжень до місцевого бюджету.

Проте під час війни запроваджувати прогресивну шкалу ставок ПДФО не планують, а з огляду на затягування війни та необхідні вищезазначені передумови цей варіант реформи може бути реалізованим лише в середньостроковій перспективі.

Висновки. Питання реформування податкової системи в Україні для підвищення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів піднімалися як задовго до війни, так і після її початку. Особливо актуальними вони є для територіальних громад в аспекті реформування податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати, який є основним джерелом податкових надходжень їхніх бюджетів (частка ПДФО із заробітної плати, не враховуючи ПДФО з військовослужбовців, становить майже 42% усіх податкових надходжень бюджетів територіальних громад).

Щодо реформування ПДФО пропонуються різні варіанти – зменшення розміру чинної податкової ставки; установлення єдиної податкової ставки, обов'язкової для всіх без винятку (зайнятих і незайнятих) громадян у працездатному віці; підвищення податкової ставки через запровадження прогресивної шкали оподаткування заробітної плати.

Водночас жоден з розглянутих варіантів податкової реформи в частині податку на доходи фізичних осіб неможливо та недоцільно реалізувати в короткостроковому періоді (під час війни та відразу після її завершення), оскільки для отримання очікуваного ефекту – збільшення податкових надходжень до бюджетів різного рівня – потрібно здійснити низку заходів, які унеможливають мінімізацію податкових зобов'язань, зокрема через

спрощену систему оподаткування, обліку і звітності. Упровадження ж податкових змін щодо ПДФО із заробітної плати під час війни або відразу після її завершення без вищезазначеного підґрунтя може спричинити ризик зростання тінізації економіки в частині зайнятості та оплати праці та, як результат, не сприятиме зростанню надходжень до бюджетів територіальних громад від ПДФО.

У середньостроковій перспективі після завершення війни, за умови реалізації скерованих на унеможливлення мінімізації податкової бази заходів, найбільш реалістичним (з огляду на збільшення обсягу податкових надходжень до бюджетів територіальних громад від ПДФО із заробітної плати) є варіант реформи, що передбачає запровадження прогресивної шкали ставок ПДФО. Можна припустити, що найбільше податкові надходження від ПДФО зростуть у територіальних громадах, які утворилися на базі великих міст – обласних центрів і міст з розвинутим промисловим потенціалом, адже офіційно працевлаштовані особи з високими заробітними платами зайняті в суб'єктах господарювання, які концентруються саме у великих містах.

Водночас, на нашу думку, глибшого подальшого дослідження потребує варіант податкової реформи, який передбачає зниження ставки ПДФО із заробітної плати з огляду на заохочення громадян, які внаслідок збройної агресії росії проти України виїхали за кордон, повернутися в Україну та офіційно працевлаштовуватися. Це б могло стати чинником розширення податкової бази ПДФО і стримати падіння доходів бюджетів територіальних громад унаслідок зниження податкової ставки податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати.

Список використаних джерел

1. Деньков Д., Вінокуров Я. «Вони перетворили роботу з ПДВ для бізнесу на гру в рулетку». Нардеп про роботу Податкової та нову концепцію «10-10-10». *Економічна правда*: сайт. 12.12.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/12/694866>
2. Zee H. H. *Personal Income Tax Reform: Concepts, Issues, and Comparative Country Developments*. International Monetary Fund, 2005. 58 p. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781451861068.001>
3. Єфименко Т. І. Основні напрями трансформації податкової системи України. *Фінанси України*. 2007. № 9. С. 9-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2007_9_3
4. Непочатенко О. О., Боровик П. М., Парій Д. Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації*. 2016. № 1. С. 54-70.
5. Швець О. Ю., Бахметова Я. Ю. Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи в Україні та ЄС. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 17. С. 771-775.
6. Карпишин Н. І., Ніп'яліді О. Ю. Податок на доходи фізичних осіб: практика та проблематика справляння в місцеві бюджети. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5-6. С. 169-174. DOI: <http://dx.doi.org/10.37332/2309-1533.2019.5-6.24>
7. Швабій К. І. Регулятивна ефективність податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Фінанси України*. 2013. № 4. С. 27-44. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=568
8. Лободіна З. М. Шляхи посилення фіскальної та регулюючої функцій податку на доходи фізичних осіб. *Галицький економічний вісник*. 2020. Т. 62. № 1. С. 142-151. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.01.142
9. *Openbudget*: сайт. 2023. URL: <https://openbudget.gov.ua>
10. Вінокуров Я. Усе по 10%: скільки коштуватиме Україні радикальна податкова реформа. *Економічна правда*: сайт. 22.08.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/22/690660>
11. Обух В., Колода Я. Як Україна реформуватиме податкову систему після війни. *Укрінформ*: сайт. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvatime-podatkovu-sistemu-pisla-vijni.html>
12. Опанасенко О. Податкова реформа «10-10-10». Зеленський назвав плюси та мінуси. *Главком*: сайт. 07.06.2023. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/podatkova-reforma-10-10-10-zelenskij-nazvav-pljusi-ta-minusi-932763.html>
13. Крамар О. Яких змін потребує податкова система України? *Тиждень.ua*: сайт. 29.08.2022. URL: <https://tyzhden.ua/iakykh-zmin-potrebuie-podatkova-systema-ukrainy>
14. Калашник П. Українці не хочуть сплачувати податки через низькі доходи та відчуття несправедливості, свідчить дослідження CASE Україна. Що з цим робити державі. *Forbes.ua*: сайт. 22.07.2023. URL: <https://forbes.ua/money/ukraintsi-ne-khochut-splachuvati-podatki-cherez-nizki-dokhodi-ta-vidchuttya-nespravedlivosti-svidchit-doslidzhennya-case-ukraina-shcho-z-tsim-robiti-derzhavi-22072023-14977>
15. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223>

References

1. Dyenkov, D., & Vinokurov, Ya. (2022, Dec 12). «Vony peretvoryly robotu z PDV dlya biznesu na hru v ruletku». Nardep pro robotu Podatkovoyi ta novu kontseptsiyu «10-10-10» [They turned VAT work for business into a game of roulette. «People's Deputy about the work of Tax and the new concept «10-10-10»]. *Epravda*: Website. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/12/694866> [in Ukrainian].
2. Zee, H. H. (2005). *Personal Income Tax Reform: Concepts, Issues, and Comparative Country Developments*. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781451861068.001>

3. Yefymenko, T. I. (2007). Osnovni napryamy transformatsiyi podatkovoyi systemy v Ukrayini [The main directions of transformation of the tax system in Ukraine]. *FinansyUkrayiny – Finances of Ukraine*, 9, 9-13. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2007_9_3 [in Ukrainian].
4. Nepochatenko, O. O., Borovyk, P. M., & Pariy, D. Yu. (2016). Onovleny mekhanizm spravlyannya podatku na dokhody fizychnykh osib: problemy ta perspektyvy [The updated mechanism for levying taxes on personal income: problems and prospects]. *Ekonomika. Upravlinnya. Innovatsiyi – Economy. Management. Innovations*, 1, 54-70. [in Ukrainian].
5. Shvets, O. Yu., & Bakhmetova, Ya. Yu. (2017). Opodatkovannya dokhodiv fizychnykh hosib: problemy ta perspektyvy v Ukrayini ta YeS [The taxation of income of natural persons: issues and prospects in Ukraine and the EU]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problem ekonomiky – Global and national problems of economics*, 17, 771-775. [in Ukrainian].
6. Karpys'hyn, N. I., & Nipialidi, O. Yu. (2019). Podatok na dokhody fizychnykh osib: praktyka ta problematyka spravlyannya v mistsevi byudzhety [Personal income tax: practice and problems of management in local budgets of Ukraine]. *Innovatsiyna ekonomika – Innovative economy*, 5-6, 169-174. DOI: <http://dx.doi.org/10.37332/2309-1533.2019.5-6.24> [in Ukrainian].
7. Shvabiy, K. I. (2013). Rehulyatyvna efektyvnist' podatku na dokhody fizychnykh osib v Ukrayini [Regulatory efficiency of personal income tax in Ukraine]. *FinansyUkrayiny – Finance of Ukraine*, 4, 27-44. [in Ukrainian].
8. Lobodina, Z. M. (2020). Shlyakhy posylennya fiskal'noyi ta rehulyuyuchoyi funktsiy podatku na dokhody fizychnykh hosib [Ways of strengthening the fiscal and regulating functions of the income tax of individuals]. *Halyts'kyi ekonomichnyy visnyk – Galician economic journal*, 62(1), 142-151. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.01.142 [in Ukrainian].
9. *Openbudget*: Website (2023). Retrieved from <https://openbudget.gov.ua> [in Ukrainian].
10. Vinokurov, Ya. (2022, Aug 22). Use po 10%: skil'ky koshtuvatyme Ukrayini radykal'na podatkov reforma [Everything is 10%: how much will a radical tax reform cost Ukraine]. *Epravda*: Website. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/22/690660> [in Ukrainian].
11. Obukh, V., & Koloda, Ya. (2023). Yak Ukrayina reformuvatyme podatkovu system pislya viyny [How Ukraine will reform the tax system after the war]. *Ukrinform*: Website. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvatime-podatkovu-sistemu-pisla-vijni.html> [in Ukrainian].
12. Opanasenko, O. (2023, Jun 07). Podatkova reforma «10-10-10». Zelens'kyi nazvav plyusy ta minusy [Tax reform «10-10-10». Zelensky named pros and cons]. *Glavkom*: Website. Retrieved from <https://glavkom.ua/economics/finances/podatkovareforma-10-10-10-zelenskij-nazvav-pljusi-ta-minusi-932763.html> [in Ukrainian].
13. Kramar, O. (2022, Aug 29). Yakykh zmin potrebuye podatkov systema Ukrayiny? [What changes does the tax system of Ukraine need?]. *Tyzhden.ua*: Website. Retrieved from <https://tyzhden.ua/iakykh-zmin-potrebuie-podatkov-systema-ukrainy> [in Ukrainian].
14. Kalashnyk, P. (2023, Jul 22.07). Ukrayintsi ne khochut' splachuvaty podatky cherez nyz'ki dokhody ta vidchuttya nespravedlyvosti, svidchyt' doslidzhennya CASE Ukrayina. Shcho z tsym robyty derzhavi [Ukrainians do not want to pay taxes due to low incomes and a sense of injustice, according to the CASE Ukraine study. What should the state do with it]. *Forbes.ua*: Website. Retrieved from <https://forbes.ua/money/ukrainsi-ne-khochut-splachuvati-podatki-cherez-nizki-dokhodi-ta-vidchuttya-nespravedlivosti-svidchit-doslidzhennya-case-ukraina-shcho-z-tsim-robiti-derzhavi-22072023-14977> [in Ukrainian].
15. Pro skhvalennya Natsional'noyi stratehiyi dokhodiv do 2030 roku [On the approval of the National Income Strategy until 2030] (2023). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2023, Dec 27, 1218-r. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-dokhodiv-do-2030-s1218-271223> [in Ukrainian].

Статтю підготовлено в межах виконання відомчої науково-дослідної теми «Фінансова політика забезпечення економічного зростання територіальних громад в умовах нестабільності» (ДР № 0122U200317).

Надійшло 17.12.2023 р.